

چند تمرین ساده برای تقویت مهارت‌های نگارش علمی

یزدان منصوریان

عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت معلم تهران

دی ۱۳۸۹

۲.....	مقدمه
۲.....	تمرین ۱. تدوین اطلاعات کتابشناختی
۲.....	تمرین ۲. مرور مجله‌های تخصصی
۳.....	تمرین ۳. خلاصه‌سازی و بازنویسی
۳.....	تمرین ۴. نگارش آزاد، مقدمه‌ای بر نوشته اصلی
۴.....	تمرین ۵. مطالعه آثار نویسندگان موفق
۴.....	تمرین ۶. ارزیابی آثار منتشر شده
۴.....	تمرین ۷. ارزیابی چکیده مقالات
۴.....	تمرین ۸. ترسیم نقشه موضوعی
۵.....	تمرین ۹. تدوین پیشینه پژوهش
۵.....	تمرین ۱۰. مقایسه و رتبه‌بندی آثار
۵.....	تمرین ۱۱. تهیه دفترچه یادداشت پژوهشی

مقدمه

این یادداشت مختصر با هدف معرفی چند تمرین ساده برای تقویت مهارت‌های نگارش دانشجویان کارشناسی و کارشناسی‌ارشد تدوین شده است. مطالب پیشنهادی در این تمرینها بیشتر مبتنی بر تجربه شخصی نویسنده در برگزاری کارگاه‌های نگارش علمی و مقاله‌نویسی است. ترتیب ارائه مطالب نیز صرفاً پیشنهادی است و ضرورتی برای رعایت این ترتیب وجود ندارد. علاوه بر این، هر چند انجام تمام این تمرینها مفید خواهد بود، اما انجام همه موارد ضروری نیست. بر این اساس، دانشجویان می‌توانند با توجه به سطح مهارتهایی که در نگارش دارند، یک یا چند تمرین را انتخاب کنند. برای شروع می‌توانید چهار تمرین نخست را انجام دهید. ضمناً تمرینهای ۴ و ۱۱ اهمیت ویژه‌ای در بهبود مهارت‌های نگارشی دارند. در صورت استمرار در انجام این تمرینها، به زودی تاثیر مثبت آنها را خواهید دید.

تمرین ۱. تدوین اطلاعات کتابشناختی

فهرستی از حداقل ۱۵ کتاب درسی معتبر در رشته تحصیلی خود تهیه کنید. سپس اطلاعات کتابشناختی کامل این آثار را در آن فهرست یادداشت نمایید. سپس فهرست مندرجات و ساختار فقط ۵ عنوان از این کتابها را با هم مقایسه کنید. در ادامه بر اساس جذابیت و میزان رغبتی که هر یک از آنها برای مطالعه در خواننده ایجاد می‌کنند، آنها را رتبه‌بندی کنید. به سخنی دیگر، نخستین اثری که در میان این آثار برای مطالعه انتخاب می‌کنید کدام است؟ آیا می‌توانید دلیل این انتخاب را توضیح دهید.

تمرین ۲. مرور مجله‌های تخصصی

به کتابخانه دانشکده مراجعه کنید و به تورق شماره‌های اخیر مجلات تخصصی رشته تحصیلی خود بپردازید. اگر به هر دلیل دسترسی به نسخه چاپی مجلات تخصصی رشته شما محدود است، به سایت مجلات مراجعه کنید. اگر این امکان نیز فراهم نیست، مجله‌های رشته‌های همجوار را ورق بزنید. مثلاً دانشجویان رشته مشاوره می‌توانند مجلات روانشناسی یا علوم تربیتی را ملاحظه کنند. سپس به عنوانهای مقالات و چکیده آنها دقت کنید. به نظر شما این عنوانها و چکیده‌ها تا چه اندازه گویای محتوای مقالات هستند؛ و تا چه میزان شما را به مطالعه متن اصلی ترغیب می‌کنند. آیا مقدمه هر یک از این آثار موضوع و هدف آنها را به

روشنی تبیین می‌کند. اگر پاسخ منفی است، فهرستی از پرسشهای بی پاسخ خود را یادداشت کنید. به نظر شما نویسندگان این آثار چگونه می‌توانسته‌اند به این پرسشها پاسخ گویند. به سخنی دیگر، اگر شما جای آنان بودید؛ چکیده و مقدمه این مقالات را چگونه می‌نوشتید.

تمرین ۳. خلاصه‌سازی و بازنویسی

یکی از مقاله‌های علمی جدید و معتبر در رشته تحصیلی خود را به دقت مطالعه کنید. موضوع و حجم مقاله در این مرحله چندان مهم نیست. اما بهتر است اثری را انتخاب کنید که به موضوع آن علاقه‌مندید و با مباحث مقدماتی آن آشنایی دارید. سپس بدون مراجعه به متن مقاله، به زبان خودتان و با نثری ساده خلاصه‌ای از آن مقاله را در چند پاراگراف، و ترجیحاً در یک صفحه بنویسید. در این بازنویسی از کلمات ساده استفاده کنید، و جملات کوتاه بسازید. کافی است این متن روایتی ساده از محتوای آن اثر باشد و مهمترین نکات آن را در برگیرد. در فرصتهایی دیگر این تمرین را برای چند مقاله دیگر تکرار کنید.

تمرین ۴. نگارش آزاد، مقدمه‌ای بر نوشته اصلی

برای انجام این تمرین به یک موضوع دلخواه، یک صفحه کاغذ سفید، یک خودکار و ۱۵ دقیقه وقت آزاد نیاز دارید. پس از انتخاب موضوع، که می‌تواند درباره هر چه مایلید باشد، به مدت ۱۵ دقیقه درباره آن بنویسید. در این ۱۵ دقیقه بی‌وقفه به نوشتن ادامه دهید و نگران املا کلمات و ساختار جملات نباشید. فقط بنویسید و هر جمله‌ای را که نتوانستید به پایان برسانید، نیمه تمام گذاشته و جمله بعد را شروع کنید. پس از ۱۵ دقیقه با نثری نه چندان منسجم مواجه می‌شوید که ظاهراً پیوند مشخصی بین اجزاء آن وجود ندارد. اما نگران نباشید. این چند خط نوشته به ظاهر نامنسجم پیش‌نویس یک متن بسیار خوب است. کافی است آن را ۱ یا ۲ روز کنار بگذارید و سپس به ویرایش آن پردازید. پس از ویرایش آن متن از این که در ۱۵ دقیقه این همه حرف برای گفتن داشته‌اید متعجب خواهید شد.

تمرین ۵. مطالعه آثار نویسندگان موفق

یک یا دو اثر از آثار نویسندگان صاحب‌نظر و موفق در رشته تحصیلی خود را مطالعه کنید. آثاری که به آنها بسیار استناد شده است و تاثیر عمیقی بر روند پژوهشهای قبلی داشته اند. در خلال این مطالعه به سبک نگارش آنان و ساختار مطالب ارائه شده بیشتر توجه کنید و علاوه بر درک مطالب، از شیوه بیانی که داشته‌اند الهام بگیرید. همچنین، به کلماتی که در نوشته خود انتخاب کرده‌اند و نوع جملاتی که ساخته‌اند دقت کنید. به نظر شما متن و محتوای این آثار چه تفاوتی با آثار نه چندان موفق دارند؟

تمرین ۶. ارزیابی آثار منتشر شده

تعدادی از مقالات جدید در رشته تحصیلی خود را بر اساس میزان جامعیت محتوا و شیوایی متن ارزیابی و سپس آنها را رتبه بندی کنید. برای یافتن معیارهای دقیقتر ارزیابی این آثار می‌توانید به کتابهای اصول نگارش علمی مراجعه کنید یا اگر می‌خواهید چک لیستی از معیارهای اصلی را در اختیار داشته باشید، می‌توانید به مقاله ذیل مراجعه کنید:

منصوریان، یزدان (۱۳۸۸). صد ویژگی یک مقاله علمی - پژوهشی خوب. کتاب ماه کلیات، شماره ۱۴۵، دوره ۱۳، ش. ۱، ص. ۶۶-۷۷.

تمرین ۷. ارزیابی چکیده مقالات

با مراجعه مجدد به مجلات تخصصی رشته خود بدون مطالعه متن اصلی تعدادی از مقالات، فقط چکیده آنها را مطالعه کنید. آیا مطالعه چکیده تصویر دقیقی از محتوای متن اصلی در اختیارتان قرار می‌دهد یا خیر. اگر پاسخ منفی است با مراجعه به متن اصلی مقالات چکیده‌های مذکور را به نحوی بازنویسی کنید که نقص آنها جبران شود.

تمرین ۸. ترسیم نقشه موضوعی

یکی از موضوعاتی که مایلید درباره آن تحقیق کنید، انتخاب نموده و سعی کنید با شناسایی موضوعات اعم، اخص و مرتبط با آن نقشه‌ای موضوعی برای آن ترسیم کنید. این نقشه موضوعی باید بتواند پیوند میان

مولفه‌های خود را نشان دهد. در این تمرین می‌توانید با مراجعه به اصطلاحنامه‌های تخصصی واژه‌های مرجح را در هر مورد بیابید و از آنها استفاده کنید.

تمرین ۹. تدوین پیشینه پژوهش

با انتخاب کلیدواژه‌های اعم و اخص مربوط به موضوعی که در تمرین ۸ انتخاب کرده‌اید در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی و انگلیسی جستجو کنید. نتایج حاصل از این جستجو را با هم مقایسه کنید و شباهتها و تفاوت‌های آنها را مشخص سازید. آیا می‌توانید متن کوتاهی تهیه کنید که گزارشی از روند این جستجو و نتایج ارزیابی شما را نشان دهد؟

تمرین ۱۰. مقایسه و رتبه‌بندی آثار

مولفه‌های مشترک در مقالات به دست آمده در تمرین ۸ را با هم مقایسه کنید. مثلاً مقدمه، پیشینه پژوهش و پرسش‌های پژوهشی و یافته‌های آنها را مقایسه کنید. به نظر شما نویسندگان این آثار در تبیین نظرات خود تا چه اندازه موفق بوده‌اند. اگر شما بخواهید در آن زمینه مقاله‌ای بنویسید، به چه نکاتی توجه خواهید کرد.

تمرین ۱۱. تهیه دفترچه یادداشت پژوهشی

دفترچه کوچکی را به ثبت آنچه در طول هر نیمسال تحصیلی آموخته‌اید اختصاص دهید. حجم این یادداشت‌ها و چگونگی تنظیم مطالب آن چندان مهم نیست. آنچه اهمیت دارد، استمرار در نوشتن است. از فرصت‌های کوتاه نوشتن استفاده کنید. مثلاً در پایان هر روز چند خطی درباره آنچه در آن روز آموخته‌اید بنویسید. این آموخته‌ها ممکن است مربوط به حضور در کلاس، مراجعه به کتابخانه، بازدید از سایتها یا حاصل گفتگو با دوستانتان باشد. اگر کتاب یا مقاله‌ای در آن روز مطالعه کرده‌اید، حتماً مشخصات کامل کتابشناختی آن اثر را نیز یادداشت کنید. پس از مدتی حجم انبوهی از نوشته‌های خود را خواهید دید که مسیر یادگیری شما را ترسیم می‌کند. «موفق باشید»